

ності», тобто здатності проявляти вольові зусилля з метою генерування досвіду самостійної діяльності та заражати ним інших.

Література

1. Богданова І.М. Особистісна змобілізованість майбутнього соціального педагога як предмет дослідження //Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2009. - №6. - Частина I. - С. 15-17 (у співавторстві).

2. Богданова І.М. Змобілізованість майбутніх педагогів як багатofункціональний ресурс самостійної роботи // Науковий вісник ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. - Одеса: ПНПУ ім. К.Д.Ушинського, - 2010. - С. 209-215.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ КАРНОГО РОЗШУКУ

Прудка Л.М.

Автором, на підставі аналізу спеціальної літератури вітчизняних авторів і зарубіжних джерел, систематизовано структуру чинників негативного впливу на особистість, які необхідно враховувати в процесі цілеспрямованого формування професійної стійкості.

Ключові слова: адаптивні здібності, комунікативні здібності, моральна нормативність, мотивація успіху, нервово-психічна стійкість, професійна стійкість, рівень суб'єктивного контролю, рівень вольового самоконтролю.

Автором, на основаних аналізів спеціальної літератури вітчизняних авторів і зарубіжних джерел, систематизована структура факторів негативного впливу на особистість, які необхідно враховувати в процесі цілеспрямованого формування професійної стійкості.

Ключевые слова: адаптивные способности, коммуникативные способности, моральная нормативность, мотивация успеха, нервно-психическая устойчивость, профессиональная устойчивость, уровень субъективного контроля, уровень волевого самоконтроля.

By an author, on the basis of analysis of the special literature of domestic authors and foreign sources, systemed structure of factors of negative influence on personality, which must be taken into account in the process of the purposeful forming of professional stability.

Keywords: adaptive capabilities, communicative capabilities, moral normaliveness, motivation of success, stability, professional stability, level of subjective control, level of volitional self-control.

Постановка проблеми. Діяльність ОВС висуває високі вимоги як до особистих (психофізіологічних і психологічних) якостей, так і до професійної

майстерності співробітників, що конче необхідні для успішного виконання поставлених перед ними службових задач. Збільшення напруженості в професійній діяльності [1], [10], висока «ціна» і відповідальність за прийняті рішення, виконання дій в умовах дефіциту часу - все це постійно посилює вимоги до працівників карного розшуку. Приймаючи до уваги вищевказане, проблема формування професійної стійкості, з нашої точки зору, наразі є актуальною і у зв'язку з нестабільністю і надзвичайністю різних ситуацій, які сприяють до виникнення у працівників карного розшуку стану тривалої психічної напруги що, безумовно, знижує їх босздатність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означена проблема досліджувалася як втчизняними, так і зарубіжними вченими, зокрема: В.Г.Андросюк, І.Г.Білявський, О.Ф.Долженков, Є.А.Клімов, Я.Ю.Кондратьєв, М.С.Корольчук, В.М.Крайнюк, П.М.Макаренко, В.С.Мерлін, К.М.Муздибаєв, Г.Г.Романович, А.М.Столяренко та інші. Аналіз літературних джерел дає підстави визначити класифікацію системних негативних факторів, що суттєво впливають на ефективну професійну роботу персоналу оперативних підрозділів ОВС і які, безумовно, необхідно враховувати в процесі професійно-психологічної підготовки працівників карного розшуку.

Метою статті є аналіз та визначення класифікації системних негативних чинників, що суттєво впливають на формування професійної стійкості працівників карного розшуку

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність працівників кримінальної міліції, а саме кримінального розшуку, може й повинна бути розглянута як діяльність в особливих умовах. Вона супроводжується реальною загрозою для життя та здоров'я, високим рівнем психічної напруги [1]. Безумовно, потрібно враховувати здатність працівника витримувати навантаження і зберігати босздатність попри негативний вплив зовнішніх та внутрішніх, в тому числі психологічних чинників, що можуть призвести до негативних наслідків та руйнівно впливати на психологічний баланс особистості.

Аналіз наукових розробок вітчизняних та зарубіжних авторів дає підстави запропонувати наступну класифікацію системних негативних чинників, що суттєво впливають на ефективну професійну роботу персоналу оперативних підрозділів ОВС

Зовнішні чинники:

ситуації протиборства: вміння вести психологічну боротьбу з особами, котрі протидіють попередженню, розкриттю злочинів, протистояти психологічному тиску, маніпулюванню, як з боку законослухняних громадян, так і правопорушників, не піддаватися на провокації тощо [9];

конфліктні ситуації в процесі службової діяльності: уміння проаналізувати внутрішні причини конфлікту, розібратися в закономірностях їх виникнення, протікань і способах вирішення конфліктних ситуацій: образа і насилля над особистістю, хуліганство, грабіж, вбивство, протидія представнику влади, вербальна і фізична агресія тощо; вміння володіти собою в психологічних напружених конфліктних, провокуючих ситуаціях [9];

інші: негаразди побутового характеру (в т. ч. сімейні), негаразди службового характеру, дефіцит часу.

Внутрішні чинники:

фізіологічні — біль, погіршення самопочуття, погіршення витривалості (фізичної, психологічної, фізіологічної), втомленість, напруга (нервова, фізична);

емоційні — ризик, почуття небезпеки, травма, поранення, загибель товариша, участь в насильницьких діях, застосування зброї на поразку, вигляд крові, труп, висока відповідальність;

інформаційні — невизначеність ситуації, недостатня інформація, надлишкова інформація, несподіваність.

У нашому дослідженні нам були більш цікавими саме внутрішні чинники — на які можна впливати в процесі професійно-психологічної підготовки через відповідним чином побудований навчально-виховний процес в фаховому виз системі МВС.

Аналіз наукової літератури, лонгітюдні спостереження та пілотажні дослідження, виконані на базі Одеського державного університету внутрішніх справ, дозволили виділити основні, з нашої точки зору, психологічні чинники, що впливають на професійну стійкість працівників карного розшуку. До них відносяться:

Психофізіологічна група чинників. Нервово-психічна стійкість та її феноменологія. Нервово-психічна напруга традиційно розглядається вітчизняними психологами школи В.С.Мерліна як загальна реакція організму при зміні стереотипу діяльності і найбільш стереотипу діяльності і найбільш різко проявляється при уявній або реальній загрозі життю або здоров'ю [7].

Нервово-психічна стійкість може проявлятися у двох формах: у подоланні збудження або у подоланні гальмівних реакцій, крайні форми реагування залежать від індивідуальних якостей особистості або від впливу дуже гострого психічного чинника. Високі вимоги до нервово-психічної стійкості професіонала пред'являються у наступних умовах: при виконанні складного завдання, пов'язаного з високою відповідальністю; при дії перешкод; при появі сильних раптових подразників на фоні впливу шкідливих чинників життєдіяльності; при роботі в умовах дефіциту часу та інформації, необхідних для прийняття рішення та організації дій; при освоєнні нових видів діяльності, недостачі чи надміру інформації тощо.

Індивідуально-типологічна група чинників. Рівень суб'єктивного контролю. Психологічний зміст рівню суб'єктивного контролю (РСК), особливо коли йдеться про специфіку діяльності оперативних підрозділів ОВС, неможливо характеризувати без глибокого розуміння ситуації. У своїй професійній діяльності правоохоронець зустрічається з багатьма різноманітними ситуаціями. Інколи вони виникають раптово, потребують миттєвих рішень, а бувають ситуації складні за своєю структурою, їхні параметри не завжди відомі особистості, особливо під час виконання складного, гностично невизначеного завдання. Рішення їх залежить від вміння суб'єкта розпізнавати основні вимоги обстановки, яка склалася та від здібності його знаходити оптимальні засоби.

У діяльності працівника карного розшуку часто виникають питання, хто несе відповідальність за той чи інший професійний факт — він сам, доля, випадок або інші сили, які не піддаються контролю. Якщо особистість в більшості

приймає відповідальність за події, які трапляються в її житті, на себе, пояснює цим власну поведінку, характер, здібності, то це виявляє належність у неї внутрішнього (інтернального) локусу контролю. Коли ж особистість має тенденцію приписувати відповідальність за все зовнішнім факторам, знаходить причини у інших людях, в оточуючому середовищі або у випадку, то це свідчить про наявність зовнішнього (екстернального) локусу контролю.

Для адекватного рівня професійної стійкості особливого значення набуває саме інтернальність особистості. Як показали результати пілотажного дослідження, проведеного нами на базі Одеського державного університету внутрішніх справ України, не всі курсанти, які обрали професію працівника карного розшуку, мають схильність до інтернальності у поведінці, але, не дивлячись на те, що інтернальність та екстернальність є стійкими властивостями особистості, вони формуються в процесі її соціалізації та навчання. Тому цілеспрямована професійна підготовка курсантів дозволить скорегувати деякі особистісні прояви у бік інтернальності. Найбільш сенситивним для цього є саме юнацький вік. Пізніше це буде складніше або майже неможливо.

Рівень вольового самоконтролю в емоційній сфері, діяльності та поведінці (РВС). Психологічна концепція Г.С. Костюка призвела до необхідності проаналізувати значення вольового самоконтролю та саморегуляції у різних сферах життєдіяльності особистості (в емоційній, професійній сферах та у поведінці взагалі).

Як показали дослідження І.Г. Білявського, Н.Ф. Будіянського та ін. саме емоційні процеси відносно важко піддаються самоконтролю та найбільш ядро проявляються у фізіологічних симптомах (гіперемія шкіряних покривів, тремор, м'язове напруження тощо). Дослідники вважають, що з добре розвиненим *рівнем вольового самоконтролю* позитивно корегують особистісні властивості, які відносяться до вираженої індивідуальності, здібності до нюансування різних ситуацій, інтровертованості, почуттю власної гідності та схильності до рефлексії [2].

Соціально-психологічна група чинників. Адаптивні здібності. Соціально-психологічну адаптацію працівника ОВС до служби низка авторів (П.Г. - Давидов, Л.М. Гундерук) визначають як процес погодженості взаємних очікувань офіцера та колективу, коли службова діяльність протікає без внутрішніх і зовнішніх конфліктів, а сам працівник іде на зустріч тим рольовим очікуванням, які ставить до нього соціальна група і умови міліцейської групи [3]. М.С. Корольчук та В.М. Крайнюк в адаптаційному процесі виділяють дві системи – швидкого й повільного реагування. Урахування механізмів дії цих систем дуже важливе у розумінні сутності адаптації працівників оперативних підрозділів ОВС, вони представляють собою різні етапи формування професіонала. Система швидкого реагування зазвичай входить як складова частина в згадані й готові програми, і саме вони визначають початковий етап адаптаційного процесу. Системи повільного реагування включаються на пізніх етапах, змін чи початкову структуру адаптації [5].

Комунікативні здібності. Вони є передумовою ефективності спільної правоохоронної діяльності, злагодженості дій у складі команди або групи. Серед якостей, які сприяють успішній спільній діяльності, можна назвати встановлення на співробітництво, готовність допомогти товаришам по службі,

співчуття, турботливість, справедливість, товариськість, тактовність у спілкуванні тощо.

Комунікативні здібності працівників карного розшуку допомагають в переконанні об'єктів ОРД уникнути правопорушення, припинити злочинні посягання; установити негласне співробітництво за об'єктами ОРД за допомогою агентурного методу; проводити успішне негласне (або гласне) опитування об'єктів ОРД для отримання оперативно-значущої інформації [12]. Цей аспект формування професійної стійкості ще не отримав належного осмислення та послідовного вирішення, хоча комунікативні особливості та здібності являють собою необхідний професійний досвід працівників карного розшуку. За П.В. Макаренком саме якісна характеристика відкритої комунікації працівників карного розшуку є суттєвим чинником становлення адекватної професійної стійкості [6].

Моральна нормативність. Ми розглядаємо моральну нормативність як компонент професійної стійкості працівника карного розшуку. Знання моральних норм і вимог включаються в саму тканину підготовки і реалізації вимог до дій і вчинків, що викликаючи емоційне переживання, сприяє виникненню нових потреб і спрямовують активність суб'єкта. Психологічні та соціальні реалії працівників карного розшуку такі, що у складних ситуаціях вони не можуть щоразу аналізувати вироблені суспільством моральні уявлення стосовно даної ситуації. В реальності вони часто повинні зробити моральний вчинок, миттєво реагуючи на виниклу ситуацію, без роздумів та міркувань. Керуючись ними, працівник реагує на ситуацію безпосередньо, мимоволі, автоматично активізуючи накопичений і викладений у його психіці минулий досвід, що відразу ж виявляє себе в емоціях і спонуканнях до відповідної дії.

Мотивація успіху в правоохоронній діяльності у багатьох залежить від адекватно сформованих правових мотивів, які, за А.М.Столяренком, є спонукальними силами особистості, які виражені у особистісному змісті правомірної поведінки, у відповіді для себе на питання «заради чого?». У ієрархії правових мотивів він виділяє суспільний, державний, громадянський, колективістський мотиви та мотиви особистісної гідності, доцільності та безпеки [11].

В розроблений автором психодіагностичний комплекс увійшли такі основні самооціночні методики: багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» (МЛО – АМ) А.Г. Маклакова і С.В. Чермяніна, Тест-опитувальник вольового самоконтролю А.Г. Зверкова і Е.В. Ейдемана, Тест-опитувальник для виявлення виразності самоконтролю в емоційній сфері, діяльності та поведінці (соціальний самоконтроль) Г.С.Нікіфорова, В.К.Васильєва і С.В.Фірсової, Метод дослідження рівня суб'єктивного контролю С.Ф. Бажіна, Е.А. Голикіної і А.М. Еткінда, опитувальник А.А. Реана «Мотивація успіху і боязнь невдач». Крім даних основних методик також увійшли допоміжні методи дослідження: спостереження, пост-експериментальна бесіда. Для статистичної обробки даних відібрана комп'ютерна програма SPSS v11.5 for Windows з пакетами обчислювання коефіцієнтів кореляцій, нормативного показника PR, t-критерія Стьюдента та інших. Для участі у констатуючому експерименті було залучено 142 курсанти 3-4 курсів. Склад та об'єм обраної

вибірки дозволив фіксувати показники професійної стійкості майбутніх працівників карного розшуку.

При проведенні діагностики для всіх досліджуваних застосовувалися ідентичні, уніфіковані вимоги, за однаковою стандартом проведення і обробки результатів. Інструкції пред'являлися письмово, нікому не давалися персональні пояснення або індивідуальні коментарі; діагностика проводилася в одних і тих же умовах (аудиторія для самопідготовки), приблизно в один і той же час (друга половина дня); під час проведення тестування чітко відстежувалися і усувалися чинники, які могли вплинути на перевтому, перезбудження курсантів тощо. Такими діями з організації та проведення дослідження професійної стійкості ми прагнули забезпечити зрівнювання ситуаційних чинників, здатних поставити одних досліджуваних у вигідніше положення в порівнянні з іншими і нівелювати погіршеність помилки вимірювання.

Метою кількісного (кореляційного) аналізу первинних даних, отриманих у ході емпіричного дослідження, є вивчення специфіки характеру взаємозв'язків показників професійної стійкості у курсантів – майбутніх працівників карного розшуку.

Результати кореляційного аналізу між показниками методики «Адаптивність» (МЛО – АМ), тест-опитувальників «ВСК» (вольового самоконтролю), «МУ і МН» (мотивації успіху і боязні невдач), «РСК» (рівня суб'єктивного контролю), «С» (самоконтроль в емоційній сфері, діяльності і поведінці) наступні. Переконаливо продемонстрована наявність тільки негативних на $r < 0,01$ рівні значущості зв'язків між всіма показниками, що вивчаються. Так, між показниками адаптивності і вольового самоконтролю виявлені значущі негативні зв'язки. Також всі показники адаптивності виявили негативні зв'язки з показником «МУ» (мотивація успіху), показник «МН» (мотивація невдач) пов'язаний тільки з одним показником адаптивності – «МН» (морально-етична нормативність). Майже всі показники методики «МЛО – АМ» (адаптивність) виявили негативні зв'язки з показниками методики «РСК» (рівень суб'єктивного контролю), окрім показника – «Із» (інтернальність відносно здоров'я і хвороби) з показниками «ПР» (поведінкова регуляція і нервово-психічна стійкість), «ОПА» (особовий потенціал адаптивності); показника «МН» (морально-етичній нормативності) з показниками «Ів» (інтернальність в області виробничих відношенні), «Ін» (інтернальність відносно невдач), «Ім» (інтернальність в міжособовому відношенні), «Іс» (інтернальність в сімейних відносинах). Тісні негативні зв'язки виявлені майже між всіма показниками методики «МЛО – АМ» (адаптивність) і опитувальника «С» (самоконтроль в емоційній сфері, діяльності і поведінці), окрім показника «СЕ» (самоконтроль в емоційній сфері) з показниками адаптивності – «ПР», «КП», «ОПА».

Результати кореляційного аналізу між показниками методики «ВСК» (вольового самоконтролю) і опитувальників «МУ і МН» (мотивації успіху і боязні невдач), «РСК» (рівня суб'єктивного контролю), «С» (самоконтроль в емоційній сфері, діяльності і поведінці), показали, що між показниками методики «ВСК» (вольового самоконтролю) і майже зі всіма показниками опитувальників «МУ і МН» (мотивації успіху і боязні невдач), «РСК» (рівня суб'єктивного контролю), «С» (самоконтроль в емоційній сфері, діяльності і

поведінці) виявлені позитивні на рівні 0,01 рівні значущості кореляційні зв'язки.

Виявлені тісні зв'язки між трьома показниками методики «ВСК» (вольового самоконтролю) і показником «МУ» (мотивація успіху). Показник «Н» (наполегливість) пов'язаний з такими показниками методики «РСК» (рівня суб'єктивного контролю) як: «Ід» (показник інтернальності в області досягнень), «Ів» (показник інтернальності в області виробничих відносин), «Ін» (показник інтернальності в області невдач), «Ім» (показник інтернальності в міжособистісних відносинах), «Іс» (показник інтернальності в сімейних відносинах), а також з показниками «СД» (показник самоконтролю в діяльності) і «ОС» методики С (самоконтроль в емоційній сфері, діяльності і поведінці). Показник «З» (самовладання) пов'язаний з показниками «Іо» (показник загальної інтернальності), «Ід» (показник інтернальності в області досягнень), «Іс» (показник інтернальності в сімейних відносин) методики «РСК» (рівень суб'єктивного контролю), і всіма чотирма показниками методики «С» (самоконтроль в емоційній сфері, діяльності і поведінці). Показник «ЗС» (загальний показник вольового самоконтролю) пов'язаний майже зі всіма показниками методики «РСК» (рівень суб'єктивного контролю) і «С» (самоконтроль в емоційній сфері, діяльності і поведінці), окрім показників «Ім» (показник інтернальності в міжособових відносинах), «Із» (показник інтернальності відносно здоров'я і хвороби).

Аналіз кореляційних зв'язків між показниками методики «С» (самоконтроль в емоційній сфері, діяльності і поведінці), показав, що між всіма показниками аналізованих методик виявлені позитивні на $p > 0,01$ рівні значущості кореляційні зв'язки. Так, показник «СЕ» (самоконтроль в емоційній сфері) пов'язаний тільки з одним показником методики «РСК» (рівень суб'єктивного контролю) – «Ід» (показник інтернальності в області досягнень).

Показник «СД» (самоконтроль в діяльності) пов'язаний тільки з одним показником методики «ВСК» (вольовий самоконтроль) – «МУ» (мотивація успіху) і з п'ятьма показниками методики «РСК» (рівень суб'єктивного контролю) – «Іо» (показник загальної інтернальності), «Ід» (показник інтернальності в області досягнень), «Ів» (показник інтернальності в області виробничих відносин), «Ін» (показник інтернальності в області невдач), «Іс» (показник інтернальності в сімейних відносин). Показник «ЗС» (загальний показник вольового самоконтролю) також пов'язаний з показником «МУ» (мотивація успіху) і лише з трьома показниками методики «РСК» (рівень суб'єктивного контролю) – «Іо» (показник загальної інтернальності), «Ід» (показник інтернальності в області досягнень), «Іс» (показник інтернальності в сімейних відносин).

Проведене психодіагностичне дослідження внутрішньої структури професійної стійкості дозволило нам дійти до висновку, що *професійна стійкість* – це інтегральна якість особистості – складна, багатокomпонентна, динамічна структура, яка визначається певним співвідношенням основних особистісних властивостей і якостей, що мають гетерохронний характер розвитку, котра зумовлює такий стан змобілізованості психіки, що дає можливість фахівцю максимально упевнено, без надмірного емоційного напруження виконувати, свої професійні обов'язки в складних чи небезпечних умовах

упродовж всієї професійної діяльності з мінімальними помилками. Найбільш значними складовими такої здатності є вміння працівника за допомогою волі долати негативний вплив емоцій на діяльність, переборювати страх, нерішучість, а також зберігати самовладання при подальшому ускладненні ситуації. Ефективне формування професійної стійкості працівників карного розшуку можливе при створенні відповідних умов, починаючи з процесу навчання у галузевому виш.

На наш погляд, перспективним є підхід до дослідження професійної стійкості *на основі розуміння її як якості особистості і як психічного стану*, що забезпечує доцільну поведінку в екстремальних ситуаціях. Такий підхід дозволяє розкривати передумови професійної стійкості, що криються в динаміці психіки, змісту емоцій, почуттів, переживань, а також діалектично встановлювати залежність її (стійкості) від потреб, мотивів, волі; підготовленості, інформованості і готовності особистості до виконання тих чи інших задач. Не менш важливо вивчати причини і недостатньої професійної стійкості, психологічні засоби і передумови її запобігання та подолання.

Все вищенаведене визначає важливість і необхідність цілеспрямованого формування професійної стійкості особового складу, яка виступає важливими компонентом його професійно-психологічної підготовленості [4]. Разом з тим, формування професійної стійкості працівників карного розшуку повинно будуватись не тільки з урахуванням індивідуальних психологічних особливостей особистості фахівця, але, і безумовно, характеру роботи, що виконується ними.

Література:

1. Андросюк В.Г. Діяльність співробітників міліції в екстремальних умовах [Текст] / В.Г. Андросюк // Матеріали республ. наук.–практ. конф. „Практична психологія в органах внутрішніх справ”, (Київ, 1995 р.) – К.: РВВ Київського інституту внутрішніх справ України. – 1995. – С. 42 – 45.
2. Білявський І.Г. Особистість та проблеми емоційного самоконтролю [Текст] / І.Г. Білявський, М.Ф. Будіянський, В.М. Крайнок // Актуальні проблеми психології: традиції і сучасність. Міжнародні наукові Костюківські читання, (Київ, 1992 р.) – К. – 1992. – С. 9-10.
3. Давидов П.Г. Удосконалення практики психологічного супроводження адаптації молодих працівників до служби в ОВС [Текст] / П.Г. Давидов, Л.М. Гундерук // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1999. – №8. – С.155–157.
4. Долженков О.Ф. Використання психологічних знань в оперативно-розшуковій діяльності [Текст]: [монографія] / О.Ф. Долженков, Г.Є.Запорожцева, А.П. Кіцул, Є.В.Рижков. – Одеса : НДРВВ ОІВС, 2001. – 229 с.
5. Корольчук М.С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах [Текст] / М.С. Корольчук, В.М. Крайнок. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 580 с.
6. Макаренко П.В. Психологічна адаптація працівників ОВС до професійної діяльності [Текст] / П.В. Макаренко // Вісник Харківського університету внутрішніх справ. – 1999. – № 78. – С.162-164.

7. Мерлин В.С. Формирование индивидуального стиля деятельности в процессе обучения [Текст] / В.С. Мерлин, Е.А. Климов // Советская педагогика. – 1967. – № 4. – С. 110–118.

8. Муздыбаев К. Психология ответственности [Текст] / К. Муздыбаев. – М., 1980. – 240 с.

9. Психологические особенности поведения работников милиции в конфликтных ситуациях [Текст] // [Г.Г.Романович] // Научно-практическое пособие. – Мн., 1988. – 66 с.

10. Столбовий В.П. Професійний ризик в оперативно-розшуковій діяльності [Текст] / В.П. Столбовий, І.В. Сервецький // Бюллетень з обміну досвідом роботи МВС України. – 2000. – № 126. – С.46–48 (Фаховий, таємний (інв. № 9 – 369)).

11. Столяренко А.М. Прикладная юридическая психология [Текст] // А.М.Столяренко. – М., 2000. – 365 с.

ОКАЗАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ СЕМЬЕ В СИТУАЦИИ ПОСТАНОВКИ РЕБЕНКУ ДИАГНОЗА ДЦП

УДК: 159.922.761:316.614.5

Душка А.Л.,

Мартынюк Ю.А.

В статье рассматриваются проблемы семей, оказавшихся перед фактом диагноза у ребенка - детский церебральный паралич. Раскрываются кризисные этапы семьи ребенка с ДЦП и способы помощи таким семьям. Раскрыты факторы, влияющие на увеличения количества детей с инвалидизирующей патологией центральной нервной системы, психической сферы и пороков развития.

Ключевые слова: *особый ребенок, кризисные этапы семьи ребенка с ДЦП, психологическая помощь семье, патология психической сферы, порок развития.*

НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'Ї В СИТУАЦІЇ ПОСТАНОВКИ ДИТИНИ ДІАГНОЗА ДЦП

Душка А.Л., Мартынюк Ю.А.

В статті розглядаються проблеми сімей, які опинилися перед фактом постановки дитині діагнозу – дитячий церебральний параліч. Розкриваються психологічні особливості кризових етапів в родині дитини з ДЦП і способи допомоги таким родинам. Розкрито фактори, що впливають на збільшення кількості дітей з інвалідізуючою патологією центральної нервової системи, психічної сфери та пороків розвитку.

Ключові слова: *особлива дитина, кризові етапи сім'ї дитини з ДЦП, психологічна допомога сім'ї, патологія психічної сфери, порок розвитку.*